

Terms of Reference – Evaluatie van de Nederlandse hulpinspanningen gericht op ‘Duurzame Stedelijke Ontwikkeling 1991-2003’.

1. Inleiding

Aanleiding

De actualiteit van het onderwerp, het feit dat er in de afgelopen jaren een aanzienlijke hoeveelheid middelen aan is besteed en de omstandigheid dat het thema niet eerder is geëvalueerd door IOB rechtvaardigt ruimschoots de beslissing voor het ondernemen van deze evaluatie. Om bovenstaande redenen is deze evaluatie dan ook opgenomen in de IOB – programmering 2003-2007.

Achtergrond en Context

In 1991 werd het Speerpuntprogramma voor stedelijke armoedebestrijding opgericht. Hiermee werd uitwerking gegeven aan een beleidsvoornemen uit de nota ‘Een Wereld van Verschil’. In deze nota werd voor het eerst ingegaan op het belang van stedelijke armoedebestrijding. Het beleid voor stedelijke armoede is nader uitgewerkt in de nota ‘Een Wereld in geschil’ en het in 1994 verschenen sectorbeleidsdocument ‘Stedelijke armoedebestrijding’. In datzelfde jaar is er een NAR-advies verschenen en een jaar eerder heeft SNV een nota uitgebracht waarin ingegaan wordt op de vraag hoe aandacht te geven aan armoedebestrijding in een stedelijke omgeving.

Ondanks de opheffing van het Speerpuntprogramma in 1996 bij de herijking, blijft er zowel via multilaterale als bilaterale kanalen, alsook via ‘niet gouvernementele’ kanalen aandacht geschonken worden aan het thema stedelijke armoedebestrijding. In de periode sinds de oprichting van het speerpuntprogramma in 1991 zijn door het Ministerie van Buitenlandse Zaken (exclusief door NGO’s gefinancierde activiteiten) ruim 600 activiteiten gefinancierd. De totale uitgaven bedroegen ongeveer € 530 mln.

In de beginperiode van ontwikkelingssamenwerking lag de nadruk sterk op het moderniseringsdenken. Groei van de stedelijke centra en de hier gevestigde industrie, stond centraal. De verwachting was dat deze ‘motor’ van ontwikkeling een krachtige impuls zou zijn voor de verandering buiten de centra. In termen van BNP was er zeker sprake van een verbetering, maar de verwachte groei van het achterland bleef uit. Er was geen trickle-down effect. De gerealiseerde groei leidde niet tot een groei in de perifere gebieden, sterker nog, de welvaartsverschillen tussen stad en platteland namen toe.

In reactie op deze ‘urban-bias’ werd het ontwikkelingsbeleid in de jaren ‘70 en ‘80 gekenmerkt door een grote aandacht voor rurale vraagstukken. Het platteland en in het bijzonder productieverhoging in de landbouw werd gezien als motor van ontwikkeling en door hier te investeren verwachtte men de meest effectieve bijdrage te kunnen leveren aan armoedebestrijding. Impliciet werd hierbij ook gekeken naar het Westerse groeimodel, waar modernisering van de landbouw geleid had tot grote stijging van de productiviteit en daardoor het vrijmaken van kapitaal voor andere investeringen. Men verwachtte eveneens dat investeringen op het platteland een remmende werking zouden hebben op de in de jaren ‘70 en ‘80 sterk opgang komende migratie van het platteland naar de stad.

De trek naar de stad bleek echter in het geheel niet te verminderen. Eind jaren ‘80 keert de belangstelling naar de stad terug in het bijzonder vanuit de academische wereld, maar ook onder invloed van het ‘International Year of Shelter for the Homeless’, georganiseerd door de VN in 1987. Ook de Club du Sahel publiceerde begin jaren ‘90 een omvangrijke studie (West

African Long term Perspective Study)¹. Hierin wordt de stedelijke ontwikkeling in West Afrika beschreven en aangegeven hoe juist ontwikkelingen in de stad een belangrijke motor zijn voor dynamisering van het platteland met name door een vergroting van de vraag naar producten afkomstig van het platteland. Daarnaast werd duidelijk dat het zwaartepunt van de armoede in absolute aantallen armen naar de steden begon te verschuiven. Voorspellingen van o.a. UNCHS/Habitat uit het eind van de jaren '80 spraken de verwachting uit dat rond 2010 in kwantitatieve termen in stedelijke gebieden meer armen zouden wonen dan op het platteland. Wel is het zo dat procentueel het aantal armen op het platteland groter bleef. Dit inspireerde recent VN-rapporteur mensenrechten Miloon Kothari tot de uitspraak dat de werkelijke armoede toch op het platteland te vinden is. Hij gaat zelfs verder door op te merken dat de mogelijkheden in de stad zoveel groter zijn, dat 'de armen in de steden in het zuiden zich mogelijk wel redden, maar dat de armen op het platteland veel minder mogelijkheden hebben.'² De uitvoerend directeur van Habitat. Mw. Tibaijuka, was echter zeer ongelukkig met deze uitspraak, omdat de discussies omtrent het waarheidsgehalte van deze uitspraak nog lang niet zijn beëindigd.

2. Beleidsontwikkeling

Internationaal

Voor de Wereldbank, het United Nations Center for Human Settlements (UNCHS/Habitat) en het United Nations Development Programme (UNDP) is stedelijke ontwikkeling altijd van belang geweest. In eerste instantie is het beleid sterk gericht geweest op het volkshuisvestingsaspect. Al snel zijn dergelijke programma's verbreed tot programma's waarin juist aandacht besteed werd aan de meer infrastructurele aspecten zoals wegen, elektriciteit en water. Bewoners zouden dan zelf op aan hen toegewezen percelen een onderdak kunnen bouwen. Autofinanciering was het uitgangspunt; vanuit de bijdragen van bewoners zouden weer fondsen worden gegenereerd voor het volgende programma. De zekerheid op het gebruik van grond, hetzij door eigendom, hetzij door 'erfpacht' heeft inderdaad bijgedragen aan het tot ontwikkeling komen van wijken. Velen besloten echter om hun woningen die ze nu eindelijk hadden verworven, weer te verkopen om op deze wijze de schulden te kunnen voldoen die waren opgebouwd door de toch hoge lasten, of simpelweg omdat de prijs voor deze woningen in de tussentijd behoorlijk was gestegen. Zij begonnen daarna opnieuw aan de rand van de stedelijke gebieden, vaak onder dezelfde ongeorganiseerde omstandigheden als vroeger en in feite net zo gemarginaliseerd als vroeger. Mede door het gebrek aan duurzame effecten van bovenstaande 'sites and services' programma's werd gekozen voor een bredere aanpak. Het resultaat was een gezamenlijk door UNCHS/Habitat, UNDP en Wereldbank ontwikkeld programma voor "urban management". In de beginjaren hiervan zijn vele studies verricht die resulteerden in de uitgave van de Urban Agenda for the 1990s van de Wereldbank³, en de Global Shelter Strategy van UNCHS-Habitat⁴. Samenvattend wordt gepleit voor een aanpak waarbij de productiviteit van de stedelijke economie moet worden versterkt, waarbij de bijdrage van de stedelijke armen aan de economie moet worden versterkt, er meer aandacht moet zijn voor duurzaam stedelijk management en onderzoek dient te worden gestimuleerd.

De nieuwe uitgangspunten werden onder meer geoperationaliseerd binnen het Urban Management Programma (UMP), een toonaangevend initiatief op het gebied van stedelijke ontwikkeling. Nederland is een van de belangrijkste donoren van het programma geweest.

---

¹ West Africa Long Term Perspective Study, 'Preparing for the Future: A Vision of West Africa in the Year 2020', CILSS/OECD 1995

² Volkskrant, 6 september 2004

³ Worldbank Urban policy and economic development: an agenda for the 1990s. 1991

⁴ UNDP (1991) Cities, People and Poverty: Urban development co-operation for the 1990s. New York: UNDP.

Eén van de recente ontwikkelingen op het terrein van stedelijke ontwikkeling, zowel van de multilaterale donoren (Wereldbank, UNCHS-Habitat, UNDP) als ook van bilaterale donoren is het groeiende belang van 'public-private partnerships'. In het geval van een dergelijk partnerschap is het de overheid die voorwaardenscheppend is en het zijn bewoners, bedrijven en andere niet overheidsinstellingen die voor de verdere invulling en uitvoering zorgen.

Het Nederlandse beleid

De periode voor 1991.

Voor het verschijnen van de nota 'Een Wereld van Verschil' werd in het Nederlandse beleid en de hierover gevoerde discussies weinig aandacht besteed aan stedelijke problematiek in het licht van armoedebestrijding. Toch werd in de periode 1977-'85 gemiddeld 17% van de hulp besteed aan activiteiten in grote en middelgrote steden.⁵ Het betrof vooral steun op het gebied van huisvesting, infrastructuur en dienstverlening voor lage inkomensgroepen. De steun kwam niet voort uit een specifiek beleid, maar kwam toevallig tot stand doordat de betreffende activiteiten en de doelgroepen zich nu eenmaal in de steden bevonden.

Met de oprichting in 1986 van de Nederlandse Habitat Commissie kwam er meer aandacht voor het onderwerp. Deze commissie werd opgericht voorafgaand aan het 'International Year of Shelter for the Homeless'. Doel van de commissie was om de inbreng vanuit Nederland zoveel mogelijk te coördineren. Een veelheid aan betrokken organisaties werd gemobiliseerd. De veelheid aan organisaties en fondsen noodzaakte tot concentratie en leidde in 1989 tot het besluit binnen deze commissie om de hulp te concentreren.

Van 1991-1996

In de nota 'Een Wereld van Verschil' uit 1991 kreeg stedelijke armoede voor het eerst expliciet aandacht binnen het beleid vanuit de erkenning dat armoede eveneens een stedelijk fenomeen was. In beleidsoverleg met ontwikkelingslanden zou vanaf dat moment stedelijke armoede vast onderdeel van de agenda zijn. Organisatorisch had het tot gevolg dat er een speciale eenheid in het leven werd geroepen, het Speerpuntprogramma Stedelijke Armoedebestrijding.

Het programma moest vernieuwend en katalyserend zijn door onderwerpen aan de orde te stellen en activiteiten uit te voeren, die in het ontwikkelingsdebat prioritair waren, maar die in het beleid zowel in Nederland als in het ontwikkelingsland nog onvoldoende aandacht kregen. Uitwerking vond plaats door:

- fondstoewijzing
- deelname aan internationale initiatieven, en
- directe ondersteuning van verkennende, innovatieve en experimentele activiteiten, waaronder onderzoek

Het Speerpuntprogramma had een tijdelijk karakter. Het was de bedoeling dat in een twintigtal landen programma's zouden worden ontwikkeld die op termijn onderdeel zouden gaan vormen van de reguliere bilaterale samenwerking. Het Speerpuntprogramma startte met een budget van Nfl. 10 mln. In de ramingen werd voorzien dat de uitgaven in 1995 een niveau van Nfl 30 mln. zouden bereiken. Het duurde nog tot 1998 voordat de jaarlijkse uitgaven bij benadering (Nfl 28 miljoen) op dit niveau kwamen te liggen.

De uitwerking van het beleid voor stedelijke armoedebestrijding in het sectorbeleidsdocument Stedelijke armoedebestrijding (1994), sloot aan bij de uitgangspunten zoals geformuleerd voor het speerpuntprogramma in de nota 'Een Wereld in Geschiedenis' (1993). De uitgangspunten in deze laatste nota zijn weer een uitwerking van de uitgangspunten zoals geformuleerd in de

---

⁵ Vellinga, M (1983) "De stad" in Kruijt en Vellinga (eds.) Ontwikkelingshulp getest: resultaten onder de loep. Coutinho, Muiderberg

nota 'Een Wereld van Verschil' (1990). Vlak na het sectorbeleidsdocument verscheen het NAR-advies⁶ met betrekking tot stedelijke armoedebestrijding. De analyse van de problematiek in beide documenten komt overeen, maar het NAR-advies bepleit een geïntegreerde en geconcentreerde aanpak in zgn. "concentration cities" en sluit daarbij aan op het eerder door de Nederlandse Habitat Commissie geïntroduceerde concept. Het advies van de NAR werd niet door het DGIS overgenomen.⁷ Dit gebeurde vooral omdat het DGIS een aanpak via de 'concentration cities' op gespannen voet vond staan met de uitgangspunten van een vraaggerichte aanpak. In 1992 verscheen nog de notitie 'Kleinschalige bedrijvigheid'⁸, waarin aangegeven wordt het belang van het stimuleren van kleinschalige bedrijvigheid. In de notitie wordt geen keuze gemaakt tussen stad en platteland, maar bijvoorbeeld de categorie 'werk en inkomen' uit het themabeleidsdocument 'Stedelijke Armoedebestrijding' komt direct voort uit de notitie 'Kleinschalige bedrijvigheid'.

Duurzame verbetering van de levensstandaard van het arme volksdeel in de steden is doelstelling in het themabeleidsdocument 'Stedelijke Armoedebestrijding'. Prioriteit ging hierbij uit naar mogelijkheden tot inkomensverwerving en toegang tot basisvoorzieningen voor het armere volksdeel in de steden met name gemarginaliseerde groepen van vrouwen en kinderen, en de niet – of laaggeschoolden. De rol van vrouwen, met name bij identificatie, wordt benadrukt. Belangrijke voorwaarden die worden geformuleerd zijn het belang van institutionele versterking zowel op overheidsniveau als bij NGO's en daarnaast een actieve participatie van betrokken bevolkingsgroepen.⁹

Het beleid richtte zich zowel op het bedrijfs-, huishoudens- en buurtniveau, als ook op het bestuurlijke niveau. Het katalytische karakter van het beleid bestond erin dat ondersteuning gericht diende te worden op 'vraaggeörienteerde', vernieuwende activiteiten die uiteindelijk onderdeel zouden moeten worden van reguliere landenprogramma's.

Het themabeleidsdocument geeft aan op welke terreinen men voorstaat activiteiten te ondersteunen. Deze thema's¹⁰, die ook genoemd worden in de nota's 'Een Wereld van Verschil' en 'Een Wereld in Geschil' zijn de volgende:

- *Werk en inkomen*

De activiteiten onder deze noemer richten zich grotendeels op de informele economie. De aandacht gaat vooral uit naar werkgelegenheid, inkomen en de sociaal-economische rechten van de laagste inkomensgroepen. Terugdringen van de kosten van levensonderhoud door middel van zelforganisatie en –voorziening, is naast het stabiliseren van inkomsten, een belangrijk doel. Op deze wijze zal de doelgroep meer middelen in kunnen zetten voor zaken als gezondheidszorg, onderwijs etc.

- *Habitat*

Onder dit thema wordt aandacht besteed aan voorzieningen op het gebied van huisvesting, infrastructuur en leefmilieu. Toegang tot grond is een basisvoorwaarde voor de huisvesting van stedelijke armen. Voor huisvesting is men over het algemeen aangewezen op de informele bouwsector, vaak in combinatie met zelfbouw. De mogelijkheden voor hulp zijn

---

⁶ NAR, Advies ontwikkelingsamenwerking en stedelijke armoedebestrijding. 1994

⁷ Wit, J. de The rise and fall of an urban poverty unit in the Dutch ministry of development cooperation. 2001

⁸ Kleinschalige Bedrijvigheid, sector- en themabeleidsdocumenten 3, Ministerie van Buitenlandse zaken, Den Haag, 1992, p. 11-14.

⁹ Stedelijke armoedebestrijding. Sectorbeleidsdocument nr. 5, 1994, pp. 131-2

¹⁰ Daarbij zij opgemerkt dat de wijze van uitwerking per thema nogal uiteenloopt van een opsomming van mogelijke interventies via een beschrijving van randvoorwaarden naar een meer algemene beschouwing over het belang van de thematiek. In geen van de gevallen werden heldere en concrete doelstellingen geformuleerd.

beperkt en concentreren zich op het opzetten van kadasters, het bevorderen van eigendomsregistratie, grondbelasting, krediet- en hypotheekverschaffing.

Vanuit milieuoverwegingen worden aanzienlijke investeringen gedaan. Hierbij gaat het om activiteiten op het terrein van drinkwater, sanitatie, afvalverwerking, energie en vervoer. Prioriteit wordt toegekend aan problemen die te maken hebben met afval- en afvalwaterbeheer en aan de bevordering van het gebruik van schonere, efficiëntere en goedkopere energiebronnen.

- *Sociale voorzieningen*

Het betreft hier activiteiten die betrekking hebben op: basisonderwijs (zowel formeel als informeel); dienstverlening gericht op de economische -, juridische -, en financiële aspecten van de kleinschalige productie en distributie van voedsel; de verbetering van het systeem van volksgezondheid en milieuhygiëne (environmental health), waarbij vooral preventieve gezondheidszorg aandacht verdient; en op het bevorderen van veiligheid middels activiteiten gericht op de jeugd en op criminaliteitspreventie.

- *Stedelijk bestuur en institutionele ontwikkeling*

De activiteiten die hier onder vallen hebben te maken met de reorganisatie van bestaande instituties, wet- en regelgeving, bevorderen van public-private partnerships, het verbeteren van stedelijk management, en capaciteitsopbouw inzake beleid en beheer. Ook activiteiten gericht op versterking van de participatie van stedelijke armen en de versterking van niet gouvernementele organisaties die hen vertegenwoordigen, vallen hieronder.

- *Geïntegreerde stedelijke ontwikkeling*

Tenslotte wordt in het beleid ruimte gelaten voor projecten die gekarakteriseerd worden door een geïntegreerde aanpak van zowel economische, sociale, bestuurlijke en infrastructurele problemen. De benadering in de vorm van ‘concentration city’ – zoals het Bangalore Urban Poverty Programme, indertijd zowel door de Habitat commissie als in het NAR advies gepropageerd – is een voorbeeld van dergelijke projecten.

Naast bovenstaande aandachtsgebieden wordt in het themabeleidsdocument aandacht gevraagd voor de algemene thema’s vrouwen en ontwikkeling en cultuur. Onderzoek wordt nog specifiek benoemd als noodzaak voor verdere beleidsontwikkeling en ondersteunend voor het uitvoeren van activiteiten.

Na 1996

In 1996 tijdens de herijking werd het Speerpuntprogramma opgeheven, evenals de overige drie speerpuntprogramma’s. Het programma voor stedelijke armoedebestrijding werd ondergebracht bij de directie DRU (Directie Rurale en Urbane Ontwikkeling) in een aparte afdeling (DRU/SE). Het speerpuntprogramma milieu werd een zelfstandige directie. Binnen dit programma werden vele initiatieven uitgevoerd op het terrein van het stedelijke milieu. De overige twee speerpuntprogramma’s (vrouwen en onderzoek) werden eveneens afdelingen binnen verschillende directies.

Rond de Habitat II conferentie in 1996 werd het begrip “stedelijke armoedebestrijding” langzaam vervangen door “duurzame stedelijke ontwikkeling”. Hiermee werd uiting gegeven aan het multisectorale karakter van de stedelijke problematiek. Na het verdwijnen van het Speerpuntprogramma komt stedelijke ontwikkeling als expliciete ontwikkelingsprioriteit niet meer voor.

In 2000 werd door DRU en DML een interne notitie opgesteld die tot doel had een beleidskader te hebben om in het kader van de sectorale benadering aandacht voor duurzame

stedelijke ontwikkeling veilig te stellen.¹¹ De uitgangspunten uit het sectorbeleidsdocument werden hierin overgenomen. In deze notitie werd voor enige sectoren uitgewerkt hoe binnen die sectoren aan de stedelijke problematiek aandacht kon worden gegeven. Het betreft de sectoren:

- Gezondheid (preventie, milieuhygiëne, training en voorlichting)
- Onderwijs (formeel en informeel basisonderwijs)
- Milieu (water en sanitatie, afvalverwerking en riolering, luchtvervuiling, stedelijke landbouw en voedselzekerheid)
- Goed bestuur (decentralisatie, planning en beheer, financiën, organisatieopbouw)

Er werd een groep van landen geïdentificeerd die mogelijkheden zouden bieden voor de ondersteuning van initiatieven op het terrein van stedelijke ontwikkeling. Deze landen zijn Zuid Afrika, Oeganda, Senegal, Egypte, India, China, Pakistan, Jemen, Suriname, Colombia, Ecuador, Peru en Albanië.

De invloed van de interne notitie en de landenlijst zijn te verwaarlozen. In het beleid komen de notitie en de lijst, alsmede het onderwerp stedelijke ontwikkeling op zich, niet meer terug.

Met de naamsverandering van de directie DRU naar DDE (Duurzame economische ontwikkeling) in 2001 verdween de verwijzing naar zowel rurale als urbane ontwikkeling. Het standpunt van zowel de minister als de ambtelijke leiding is dat de aandacht voor stedelijke ontwikkelingsvraagstukken afdoende tot zijn recht komt binnen andere programma's. Tevens is meermalen aangegeven door de Minister dat het onderscheid tussen stad en platteland een verouderde benadering is. Feit is dat er door een aantal directies (DDE, DML, DSI, DMV) activiteiten op het terrein van stedelijke ontwikkeling worden gefinancierd. In het bijzonder op het terrein van de stedelijke milieuproblematiek is er sprake van een groeiende activiteitenportefeuille.

In 2003 besloten de voornoemde directies en DCO en DVF te komen tot een werkgroep Duurzame Stedelijke Ontwikkeling met als doel coördinatie, informatie-uitwisseling en een adequate respons op internationale initiatieven op dit terrein. Vanuit de DGIS-leiding werd het initiatief geaccepteerd met de kanttekening "dat dit beleidsterrein hiermee geen extra gezicht krijgt in het huidige OS-palet."¹²

Het is hiermee duidelijk dat het onderwerp verdwijnt als speciaal aandachtsgebied. Echter, de eerder gesignaleerde tendens dat de aandacht voor stedelijke milieuproblematiek doorging resulteerde erin dat er binnen de Directie Milieu en Water een speciale plaats bleef voor een themadeskundige stedelijk milieu en binnen de directie Duurzame Economische Ontwikkeling een themadeskundige werkgelegenheid en stedelijke ontwikkeling. In de nota 'Aan Elkaar Verplicht'¹³ wordt in de paragraaf over 'milieu en water' en met verwijzing naar MDG 7 expliciet ingegaan op de noodzaak de levensomstandigheden van bewoners van sloppenwijken te verbeteren. Bovendien wordt sinds kort voor de thema's water en sanitatie, onderwijs, HIV/aids, milieu en de sector 'Goed Bestuur', geen onderscheid meer gemaakt tussen de stad en het platteland.

3. De Uitgaven

De ontwikkeling van de projectenportefeuille sedert 1991

De evaluatie heeft betrekking op de activiteiten die gericht zijn op stedelijke armoedebestrijding (later duurzame stedelijke ontwikkeling) in het licht van het daartoe in respectievelijk 1990 en 1994 geformuleerde beleid. Als ordeningsprincipe zijn de indelingen

¹¹ Cities in Sectors, Sectors in Cities, Ministerie van Buitenlandse Zaken, DRU & DML, 2000.

¹² Aantekening DGIS op memo DDE en DML (kenmerk DDE-0262/2003, 7 april 2003)

¹³ Den Haag, oktober 2003, pg. 32

gehanteerd zoals die in de nota's 'Een Wereld van Verschil' en 'Een Wereld in Geschil' zijn geformuleerd en in het themabeleidsdocument zijn uitgewerkt. De nadere omschrijving van thema's in 2000 werd ingegeven door de sectorale benadering maar is geen breuk met de eerdere aandachtsterreinen. Wel is de nadruk meer gaan liggen op activiteiten binnen de sociale sectoren, milieu en goed bestuur.

In het MIDAS is stedelijke armoede moeilijk terug te vinden. Er is geen éénduidige kbe, noch een éénduidige CRS code voor. Uiteindelijk is besloten om activiteiten te verzamelen die één van de volgende registratiekenmerken hadden:

- Contractpartij bevat Habitat; of
- Beherende organisatie bevat Habitat; of
- Uitvoerende organisatie bevat Habitat; of
- Dimensie = SAB; of
- Kbe 461 en 747 (SAB-Stedelijke Armoede Bestrijding)

En:

- Toetsresultaat Armoede = POS/NEU en Gebied = STA, NAT of GLO/INT
- Lopend in periode 1990 t/m 2002, start na 1 januari 1991 en einddatum voor 1 januari 2003.

Na verwijdering van alle humanitaire hulpprojecten, zijn de op bovenstaande wijze geselecteerde activiteiten beoordeeld op basis van de volgende aandachtsvelden die samenvattend uit de verschillende nota's naar voren komen te weten:

1. *Werk en Inkomen*, waarbij de aandacht vooral uitgaat naar de werkgelegenheid, het inkomen en de sociaal-economische rechten van de laagste inkomensgroepen.
2. *Habitat*, programma's waarin aandacht besteed wordt aan voorzieningen op het gebied van huisvesting, infrastructuur (drinkwater) en stedelijk milieu (met name op het terrein van sanitatie).
3. *Sociale voorzieningen*, dienstverlening ten behoeve van de lage inkomensgroepen op terreinen als onderwijs, gezondheidszorg en –voorlichting, als ook de economische, juridische en financiële aspecten daarvan naast activiteiten op het gebied van cultuur, sport, criminaliteitsbestrijding en specifieke activiteiten gericht op kwetsbare groepen.
4. *Stedelijk bestuur*, de institutionele ontwikkeling van overheids- en niet-gouvernementele organisaties, alsmede de (mede)zeggenschap van armere bevolkingsgroepen over de situatie waarin zij moeten overleven.
5. *Geïntegreerde urbane ontwikkeling*.
6. *Overige activiteiten*, niet specifiek toe te rekenen aan 1 t/m 4.

Hiervoor is per project is gekeken naar de doelstelling en titel, vervolgens naar de dimensies en de gebiedscode. Indien noodzakelijk werd gekeken naar de verschillende andere kenmerken, zoals de betrokken organisaties en de naam van de activiteitgroep. Per activiteit moest naar bruikbare kenmerken worden gezocht uit de gegevens die ter beschikking stonden. Indien de activiteit zich specifiek richtte op een van de aandachtsvelden van het speerpuntprogramma werd het in de selectie opgenomen. Uiteindelijk zijn op deze wijze 624 projecten geselecteerd

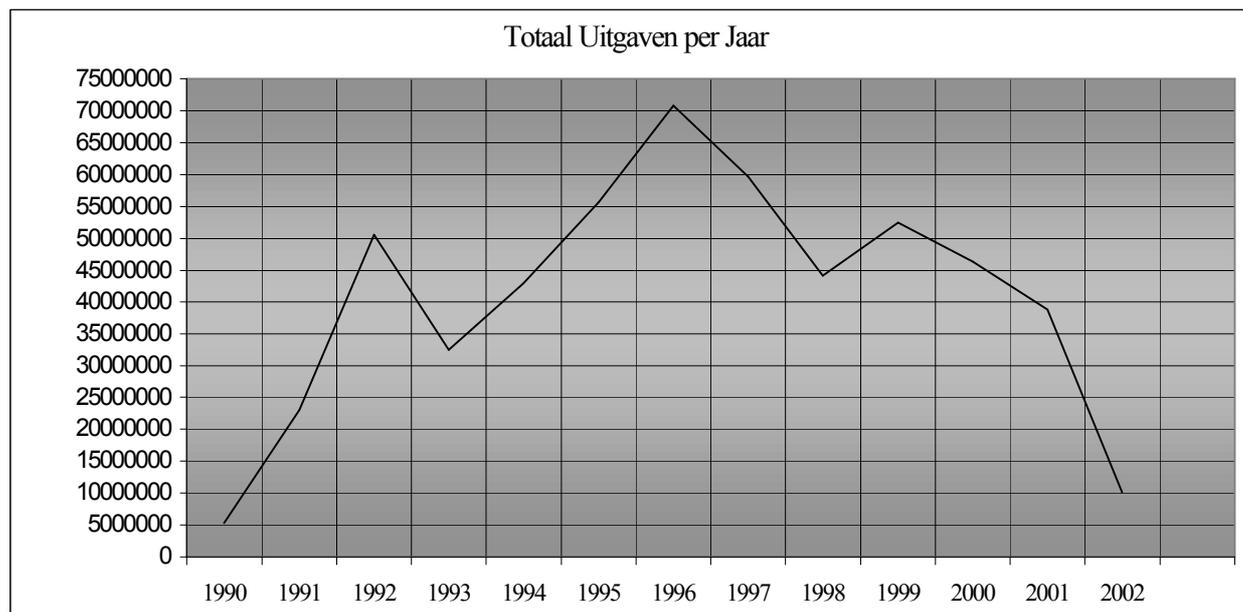
Overzicht van de portefeuille

Uitgaven per jaar

Figuur 1 op de volgende pagina geeft een overzicht van de uitgaven op jaarbasis in Euro's sinds 1991 volgens bovenstaande selectiecriteria. De 624 projecten vertegenwoordigen een totaal uitgavenniveau van € 533,4 mln. In de periode zijn de meeste uitgaven gerealiseerd in

1996, het jaar van de Habitat Conferentie in Istanbul. Na dat jaar is er een teruggang in de uitgaven. Alleen op het terrein van milieuproblematiek is men veel blijven ondernemen in de stedelijke context.

Figuur 1: Overzicht van uitgaven per jaar in Euro's (01.01.1991 t/m 01.01.2003); alleen betreffende activiteiten gestart na 01-01-1990 en beëindigd uiterlijk op 31-12-2002.

De verdeling naar continent

Opvallend is de vrij grote omvang van het programma in Afrika, zeker met betrekking tot het aantal projecten, gezien het feit dat de stedelijke problematiek vaak meer een Aziatische en Zuid Amerikaanse fenomeen werd gevonden dan een Afrikaans. De projecten in Europa hebben alle betrekking op landen in Oost- en Zuidoost-Europa. Er is in het verleden veel meer uitgegeven in de steden in deze Europese landen. Dit betrof echter voor een groot deel nood- en rehabilitatiehulp en zoals eerder aangegeven valt dat buiten de evaluatie.

Tabel 1: Committeringen, uitgaven en aantal projecten per Werelddeel (1-1-1991 tot 1-1-2003)

<i>Werelddeel/land</i>	<i>Committeringen in €</i>	<i>%</i>	<i>Uitgaven in €</i>	<i>%</i>	<i>Aantal projecten</i>	<i>%</i>
Afrika	175.108.055	32	174.436.506	33	200	32
Azië	184.336.884	33	165.284.077	31	126	20
Latijns Amerika	145.969.028	26	145.648.128	27	139	22
Europa	10.801.730	2	10.407.542	2	30	5
Nederland	2.723.997	1	2.446.469	1	16	3
Wereldwijd	35.596.347	6	35.208.445	6	113	18
Totaal	554.536.043	100	533.431.170	100	624	100

De verdeling naar thema's

De categorie Habitat is veruit de grootste. Dit komt door het grote aantal milieugerichte projecten in deze categorie. Onder Habitat valt een aanzienlijk aantal projecten op het terrein van water(zuivering) en sanitatie in de stedelijke omgeving.

Het thema Sociale voorzieningen betreft vooral activiteiten op het terrein van onderwijs, vorming en gezondheidszorg. Op grond van de omschrijving in het MIDAS is geprobeerd om activiteiten, die weliswaar vanuit een stad zijn ondernomen maar niet uitdrukkelijk een stedelijk probleem betreffen buiten beschouwing te laten. MIDAS informatie is soms niet specifiek genoeg zodat met een zekere onbetrouwbaarheid rekening moet worden gehouden.

De categorie 'Overig' omvat een serie kleine activiteiten zoals publicaties, workshops en seminars en andere activiteiten die niet duidelijk in één van de andere categorieën passen.

Tabel 2: Committeringen, uitgaven en aantal projecten per thema (1.1.1991 tot 1.1.2003)

<i>Thema</i>	<i>Committering in €</i>	<i>%</i>	<i>Uitgaven in €</i>	<i>%</i>	<i>Aantal projecten</i>	<i>%</i>
Werk en inkomen	42.240.281	8	42.215.757	8	55	9%
Habitat	352.101610	64	332.796.437	62	159	25%
Sociale voorzieningen	60.871.318	11	60.518.198	11	184	30%
Stedelijk bestuur en institutionele ontwikkeling	27.542.350	5	27.120.113	5	51	8%
Geïntegreerde stedelijke ontwikkeling	41.115.171	7	40.406.692	8	39	6%
Overig	30.665.311	5	30.373.970	6	136	22%
Totaal	554.536.043	100	533.431.170	100	624	100

Opzet van de evaluatie

4. Doel van de evaluatie en onderzoeksvragen

Doel

Het doel van de evaluatie is een oordeel te vormen of de middelen ingezet voor duurzame stedelijke ontwikkeling een bijdrage hebben geleverd aan de realisering van de geformuleerde beleidsdoelen. Daarnaast wordt een oordeel gevormd over de gemaakte strategische keuzes voor het operationaliseren van het beleid. De evaluatie heeft zowel de verantwoordingsfunctie als een leerfunctie. Deze laatste zal uiteraard afhangen van de bevindingen en in welke mate hieruit punten zijn te destilleren voor het beleid actief op de eerder genoemde aandachtsvelden ‘werk en inkomen’, ‘habitat’, ‘stedelijke sociale voorzieningen’, ‘stedelijk bestuur’ en ‘geïntegreerde urbane ontwikkeling’. Ook al is in het huidige beleid stedelijke armoedeproblematiek geen prioriteit, het is bekend dat het realiseren van de MDG’s voor een groot deel afhankelijk is van resultaten die bereikt worden in de stedelijke gebieden, alleen al vanwege het aantal ‘armen’ in stedelijke gebieden. Daarnaast wordt in MDG nummer 7 ‘Het waarborgen van een duurzame leefomgeving’ o.a. aangegeven dat de leefomstandigheden van ten minste 100 miljoen bewoners van krottenwijken aanzienlijk verbeterd moet zijn in 2020. Indicatoren hiervoor zijn toegang tot goede sanitaire voorzieningen en het hebben van een veilig onderkomen, inclusief de toegang tot grond.

Onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen leiden tot een volgende nadere uitwerking. Zowel op basis van een analyse van het beleid als door middel van bestudering van ‘cases’ zal hierop een antwoord worden gezocht.

Om het doel van de evaluatie te realiseren zullen de volgende vragen worden beantwoord:

1. Hoe doelgericht was het Nederlandse beleid en de hieruit voortvloeiende portefeuille voor duurzame stedelijke ontwikkeling (relevantie); het betreft a): de vraag in hoeverre het Nederlandse beleid een zinnige en adequate reactie vormde op het probleem van stedelijke armoede, later duurzame stedelijke ontwikkeling en om de opstelling van Nederland in multilaterale fora, waarin over internationale agenda’s en initiatieven werd besloten; b) de vertaling naar activiteiten en c): de vraag of de inspanningen geleid hebben tot effecten op zowel korte – als lange termijn.
2. Hoe doeltreffend waren de op stedelijke armoedebestrijding gerichte activiteiten (effectiviteit); het gaat hier om de vraag of de beoogde projectdoelen (via hulp die voor een belangrijk deel verstrekt is in de vorm van financiering van projecten) zijn bereikt. In het geval deze nog niet zijn bereikt gaat hem om de vraag of deze naar verwachting alsnog bereikt zullen worden.
3. Hoe doelmatig waren deze activiteiten (efficiency); hoe groot was de omvang van de verrichte uitgaven, hoe is deze ingezet (expertise, tijdsduur), zijn de voorziene verrichtingen gerealiseerd binnen het vastgestelde budget en de voorziene tijd en zijn deze vastgelegd via een monitoring- en evaluatie- systeem? Het betreft de relatie tussen inputs en outputs.
4. Hoe duurzaam zijn de behaalde resultaten; hebben de interventies er aan bijgedragen dat ook na beëindiging van de interventie de beoogde effecten blijven gehandhaafd?

Gezien de ontwikkeling in het beleid in de te evalueren periode is het noodzakelijk deze periode op te splitsen in verschillende tijdvakken. Het hoofdonderscheid komt te liggen tussen aan de ene kant de specifieke concentratie op ‘stedelijke armoedebestrijding’ en aan de

andere kant de meer stedelijke ontwikkeling 'in het algemeen', zoals weergegeven in de beleidsbeschrijving en de hierbij horende beleidsuitvoering.

Deze onderzoeksvragen komen voort uit de systematiek van de 'results chain' en zijn samengevat in de evaluatiematrix. Een verdere uitwerking van de algemene vragen (waar mogelijk verder te specificeren naar te onderscheiden specifieke doelgroepen, mannen, vrouwen en kinderen) betreffende doelgerichtheid, doeltreffendheid, doelmatigheid en duurzaamheid is de volgende :

Sub. 1

- Is het beleid een goed antwoord op de problematiek?
- Zijn de interventies een goed antwoord op de specifieke problematiek?
- Zijn de woonomstandigheden van de begunstigden verbeterd in termen van milieu, watervoorziening, inkomen?
- Is er een verandering in de armoedesituatie?

Sub 2.

- Wordt gebruik gemaakt van de voorziening die zijn gerealiseerd met de projecten gebruikt?
- Is er werkgelegenheid gerealiseerd?
- Participeren stedelijke armen in overlegorganen
- Zijn problemen van stedelijke armen onderdeel geworden van lokale agenda's, zowel van de overheid als van NGO's?
- Is stedelijke armoede onderdeel geworden van de bilaterale OS-relatie?

Sub 3

- Zijn de beoogde voorzieningen gerealiseerd binnen de gestelde termijn en binnen het voorziene budget?

Sub 4

- Bestaan de gerealiseerde activiteiten nog x jaar na het beëindigen van de interventie?

Bovenstaande vragen worden nog aangevuld met meer algemene vragen die direct voortkomen uit de beleidsbeschrijving:

- Hoe vraaggeoriënteerd zijn de verschillende activiteiten tot stand gekomen?
- Is er binnen de activiteiten expliciet ruimte gecreëerd voor gerelateerd onderzoek?
- Hoe is vorm gegeven aan de katalyserende functie van het beleid?

De genoemde vragen hebben vooral betrekking op de meer project gerichte activiteiten. Met betrekking tot de opstelling van Nederland in een forum als HABITAT zal nagegaan worden in welke mate de ingenomen standpunten (bron: instructies) terug gevonden worden in verslagen, resoluties, geformuleerde specifieke activiteiten etc.

5. Het onderzoek; focus, reikwijdte en representativiteit

De totale omvang van de portefeuille van projecten en programma's in de te onderzoeken periode die loopt van 1991 t/m 2002 betreft, zoals aangegeven in tabel 1, 624 activiteiten. Het betreft aan de ene kant een groot aantal projecten en programma's op een verscheidenheid aan thema's (in wisselende combinaties), uitgevoerd in een groot aantal landen. Daarnaast betreft het een aanzienlijk aantal grote programma's, naast enkele individuele projecten, van

internationale instellingen (VN, Wereldbank) die werden gefinancierd. Dit zijn over het algemeen activiteiten met een mondiale reikwijdte.

Voor het evaluatieonderzoek is een keuze gemaakt uit alle activiteiten op zo'n wijze dat de verdeling tussen landen, multilateraal, en de thema's een globale afspiegeling is van de wijze waarop de totale portefeuille is samengesteld.

Daarnaast wordt bij de keuze aangesloten bij huidige tendensen binnen de Nederlandse Ontwikkelingssamenwerking, waarbij sinds het verschijnen van de nota 'Aan Elkaar Verplicht' een verdere concentratie op landen in Afrika wordt aangegeven en verder de samenwerking met o.a. India (een land waarin veel activiteiten op het gebied van de stedelijke problematiek zijn uitgevoerd) wordt beëindigd.

Gezien de huidige prioriteit voor Afrika is het logisch in dit continent een tweetal landen te kiezen, aangevuld met een land in Azië en Latijns Amerika voor nadere studie en veldwerk. De keuze is gevallen op Ethiopië, Zuid Afrika, Filippijnen en Nicaragua. Alleen de Filippijnen komt niet voor op de lijst van partnerlanden uit de nota 'Aan Elkaar Verplicht'. De Filippijnen staan wel op de ORET/MILIEV lijst uit deze nota. De verdeling van de projecten in deze landen naar thema is in grote lijnen gelijk aan de verdeling tussen de thema's binnen het geheel van activiteiten. Twee grote hulpontvangende landen, India en Bolivia komen niet in aanmerking voor het veldonderzoek. Voor India is dit omdat de hulprelatie wordt afgebouwd. Bolivia ligt op dit moment minder voor de hand omdat het reeds gekozen is in verscheidene andere IOB evaluaties. Als onderdeel van de studie zullen wel de twee grote, gezichtsbepalende, stedelijke programma's in deze landen worden bestudeerd, in India Bangalore en Santa Cruz de la Sierra in Bolivia.

Naast de bilaterale inspanningen, zal er onderzocht worden hoe de bijdragen aan verschillende multilaterale instellingen en programma's zijn besteed. Het betreft de vrijwillige bijdrage aan UN Habitat (vooral vanwege de rol van Habitat bij de internationale beleidsontwikkeling). Daarnaast is de keuze gevallen op het Sustainable Cities Programme (SCP) van UNEP en UNCHS, het Urban Management Programme (UMP) van UNDP (en UNCHS) en het Non-motorized urban transport programme (for Africa) van de Wereldbank. Uitzonderd de laatste betreft het hier allemaal wereldwijde programma's. Dit onderzoek naar de inspanningen in multilateraal verband zal gebaseerd zijn op bureaustudies. De in het kader van bovenstaande multilaterale programma's uitgevoerde activiteiten in die landen die in aanmerking komen voor de veldbezoeken, zullen eveneens ter plekke worden bestudeerd. Dit betreft een 5 tal activiteiten, respectievelijk in Ethiopië, Zuid Afrika, en de Filippijnen.

Samenvattend ziet de verdeling tussen de totale omvang van het werkterrein tot de keuze voor nader onderzoek (veldwerk/bureaustudie) er als volgt uit:

Tabel 3: Omvang van de uitgaven van het te onderzoeken deel als % van de gehele portefeuille

<i>Totale portefeuille</i>	<i>Sample</i>	<i>% van het totaal</i>
€ 533.431.171	€ 82.176.788	15 %

Tabel 4: Opbouw van het onderzoeksdeel

<i>Land/programma</i>	<i>Uitgaven in €</i>	<i>% van het sample</i>
<i>Veldstudie</i>		
Ethiopië	€ 32.954.476	40 %
Zuid Afrika	€ 9.151.717	11 %
Filippijnen	€ 8.012.298	9 %
Nicaragua	€ 9.687.105	12 %
<i>Bureaustudie</i>		
India/Bangalore	€ 789.704	1 %
Bolivia/Santa Cruz de la Sierra	€ 5.600.126	7 %
Habitat	€ 3.085.705	4 %
SCP	€ 2.340.291	3 %
UMP	€ 7.553.538	9 %
Non-motorized Urban transport	€ 3.001.829	4 %
Totaal	€ 82.176.789	100 %

Tabel 5: Thematische samenstelling van het onderzoeksdeel incl. de wereldwijde activiteiten

Thema	Totale portefeuille	% van totale portefeuille	Totale Sample	% van sample
Werk en Inkomen	€ 42.215.758	8 %	€ 9.935.116	12 %
Habitat	€ 332.796.437	62 %	€ 40.289.449	49 %
Soc. Voorzieningen voor Laagste Inkomensgroepen	€ 60.518.199	11 %	€ 6.998.453	8 %
Stedelijk Bestuur & Inst. Ontwikkeling	€ 27.120.113	5 %	€ 8.310.610	10 %
Geïntegreerde Stedelijke Ontwikkeling	€ 40.406.693	8 %	€ 16.527.128	20 %
Onbekend & Overig	€ 30.373.971	6 %	€ 116.032	1 %
Totaal	€ 533.431.171	100%	€ 82.176.788	100%

Tabel 6: Thematische samenstelling van het onderzoeksdeel excl. de wereldwijde activiteiten

Thema	Portefeuille excl. WW	% van totale porte-feuille	Sample excl. WW	% van sample
Werk en Inkomen	€ 41.509.131	8 %	€ 9.935.116	15 %
Habitat	€ 329.446.516	66 %	€ 40.289.449	60 %
Soc. Voor-zieningen voor Laagste Inkomensgroepen	€ 60.241.896	12 %	€ 6.998.453	11 %
Stedelijk Bestuur & Inst. Ontwikkeling	€ 16.365.017	3 %	€ 757.072	1 %
Geïntegreerde Stedelijke Ontwikkeling	€ 33.798.285	7 %	€ 8.099.303	12 %
Onbekend & Overig	€ 16.861.880	4 %	€ 116.032	1 %
Totaal	€ 498.222.725	100%	€ 66.195.425	100%

De voorgestelde selectie van te evalueren activiteiten vertegenwoordigd globaal 15 % van zowel de gerealiseerde uitgaven als het aantal activiteiten. Gezien de redelijk evenwichtige spreiding over de thema's, de verdeling tussen bilateraal en multilateraal en de gerichte selectie van een aantal door de budgethouders als gezichtsbepalend beschouwde programma's, mag ervan worden uitgegaan dat oordeelsvorming over de uitvoering van de activiteiten uit het sample representatief is voor de totale portefeuille. Met betrekking tot de verschillende thema's zij nog opgemerkt dat een vergelijking tussen de thema's in de totale portefeuille en het sample laat zien dat in het laatste habitat wat minder sterk is vertegenwoordigd en werk en inkomen wat meer. Met name de vermindering van 'habitat' laat onverlet dat een groot deel van de te onderzoeken projecten in deze categorie vallen en in die zin de representativiteit in stand blijft.

6. Onderzoeksmethoden

In de evaluatiematrix is in grote lijnen aangegeven welke methoden worden gebruikt.

Bureaustudies

De bureaustudies hebben betrekking op de reconstructie en analyse van de beleidshistorie, de beleidsimplementatie en de analyse van projectdossiers.

Hiervoor wordt gebruik gemaakt van het tijdens het vooronderzoek verzamelde materiaal zoals de beleidsnota's, relevante memoranda, verslagen van internationale bijeenkomsten, jaarplannen en –verslagen, kamerstukken en zover van belang externe (wetenschappelijke) publicaties. Deze bureaustudie zal worden aangevuld met interviews met sleutelinformanten.

Het vervolg van de bureaustudie betreft een onderzoek van de projectdossiers, inclusief project- en programmaevaluaties. Het gaat daarbij om de projectdossiers van de activiteiten in Bangalore/India en Santa Cruz de la Sierra/Bolivia, de projectdossiers van de eerder genoemde multilaterale programma's en de projectdossiers in de 4 voor landenstudies geselecteerde landen. Van deze geselecteerde projecten zal een systematische beoordeling aan de hand van een te ontwikkelen gestandaardiseerd beoordelingsformulier plaatsvinden. Deze dossierstudie vormt een belangrijke bijdrage aan het samenvattende eindoordeel over de doelmatigheid en doeltreffendheid van de ingezette middelen. In geval van bruikbare

evaluaties van derden zal mogelijkerwijs eveneens een oordeel gegeven kunnen worden over de doelgerichtheid en duurzaamheid van de gefinancierde activiteiten.

Veldwerk

Een aantal bilaterale projecten zal tijdens de veldmissies in het viertal landen nader onderzocht worden. Hierbij wordt er naar gestreefd om maximaal 25 % van de activiteiten te bezoeken die met betrekking tot de thematische verdeling een afspiegeling zijn van alle activiteiten in het betreffende land. In deze landen zal indien van toepassing ook de uitvoering van de geselecteerde multilaterale programma's onderzocht worden. Doel van het veldonderzoek is vooral om na te gaan of het beeld dat naar voren is gekomen tijdens het dossieronderzoek in overeenstemming is met de praktijk. Daarnaast zal tijdens het veldonderzoek aandacht besteed worden aan het vraagstuk van de doelgerichtheid. Betrokkenen bij de activiteiten, zowel uitvoerders (overheid, niet overheid) als de beoogde doelgroepen (vrouwen, mannen en kinderen) zullen hiervoor benaderd worden. De aldus verkregen informatie wordt aangevuld met feitelijke informatie uit de praktijk.

Als onderdeel van het veldwerk zal aanvullend in India/Bangalore of in de Filippijnen door middel van een op te zetten meer kwantitatief onderzoek verder ingegaan worden op de (on)meetbaarheid van de resultaten van de uitgevoerde interventies. Hiervoor wordt in de eerste fase van het evaluatieonderzoek een voorstudie uitgevoerd, resulterend in een voorstel, hoe een vergelijking is te maken tussen een situatie van 'met interventie' en 'zonder interventie' en wat een hierbij aansluitende methodologie is.

7. Organisatie van de evaluatie

De evaluatie wordt uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van J.H. Slot, inspecteur IOB. Er zal worden samengewerkt met een aan te trekken hoofdconsultant. Daarnaast zullen consultants worden ingeschakeld voor de deelstudies (zowel dossier- als veldstudies).

Een onderzoeksmedewerker is ingeschakeld geweest bij het vooronderzoek. Deze zal ook bij de verdere uitvoering ingeschakeld blijven bij materiaalverzameling en beoordelen van dossiers. Tevens wordt de onderzoeksmedewerker betrokken bij de voorbereiding van de veldmissies.

Twee IOB inspecteurs, M. Stegeman en P. de Lange, zullen betrokken worden bij de evaluatie als 'meelezer'.

Een referentiegroep wordt samengesteld die de evaluatie inhoudelijk zal begeleiden. Deze zal bestaan uit drie externen en één medewerker van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Als voorzitter zal optreden directeur IOB.

De referentiegroep zal gevraagd worden haar mening te geven over de onderzoeksopzet, de (deel)rapporten en het concept eindrapport.

8. Rapportage

De evaluatie zal uitmonden in één evaluatierapport waarin de resultaten van de verschillende deelstudies zullen worden bijeengebracht. Deze deelstudies betreffen:

- De beleidsanalyse
- Vier veldmissie rapporten (Ethiopië, Filippijnen, Nicaragua en Zuid Afrika)
- Eén kwantitatieve case studie
- Eén bureaustudie rapport, waarin Bangalore, Santa Cruz de la Sierra, Habitat, SCP, UMP en het Non-Motorized Urban Transport worden behandeld

9. Tijdspad

Naar verwachting zal de evaluatie 18 maanden duren. In onderstaande tabel de tentatieve tijdsplanning.

	2005 – I	2005 - II	2005 - III	2005 - IV	2006 – I	2006 - II
Beleids-analyse	x				x	
Bureaustudies	x	x	x	x	x	
Rapport bureaustudie					x	
Kwantitatieve studie + rapport			x	x		
Landenstudies		x	x	x	x	
Eindrapport					x	x
Publicatie						x

10. Begroting

Hoofdconsultant (150 dagen à €800 + 4 reizen à €7000)	€ 148.000
Landenstudies en bureaustudie, 5 studies: (5xConsultant 40 dagen à €800 + 5 reizen à €7000)	€ 195.000
Onderzoekmedewerker (450 dagen à €300 + 2 reizen à € 7000)	€ 149.000
Referentiegroep	€ 16.000
Publicatiekosten	€ 50.000
Onvoorzien (5%)	€ 27.900
TOTAAL	€ 585.900¹⁴

Bovenstaande begroting zal resulteren in de volgende uitgaven (€ x 1000):

2005 - I	2005 - II	2005 - III	2005 - IV	2006 - I	2006 – II	Totaal, excl. Onvoorzien
25	85	105	115	121	107	558

¹⁴ excl. eventuele BTW

Annex: Evaluatiematrix

Deze evaluatievragen zijn voor zover thans mogelijk systematisch weergegeven in onderstaande evaluatiematrix. Het ligt voor de hand om voor de verschillende categorieën activiteiten meer specifieke matrices te ontwikkelen.

	Indicatoren	Bronnen	Methoden
Input: -Financiële bijdrage tbv stedelijke ontwikkelingsactiviteiten -Beleidsontwikkeling	-Omvang van ingezette middelen -Beleidsnota's -Organisatorische inbedding	-Database -Nota's -Kamerstukken -Jaarplannen/verslagen	-Dossieronderzoek -Interviews

DOELMATIGHEID/Efficiency

Zijn de middelen economisch ingezet ter realisering van de geformuleerde outputs

Output: -Uitgevoerde projectactiviteiten	-Gerealiseerde infrastructuur werken, -Aantal opleidingen, -Aantal verstrekte kredieten	-Projectdossiers -Evaluatierapporten -Sleutelfiguren	-Dossieronderzoek -Interviews -Veldonderzoek
--	---	--	--

DOELTREFFENDHEID/effectiviteit

Zijn de doelstellingen gerealiseerd

Outcome: -Inkomensverwerving -Schoon leefmilieu -Toegang basisvoorzieningen -Goed bestuur	-Gebruik van gerealiseerde basisvoorzieningen en ontwikkelingsgerichte bestuurlijke structuren -Functioneren kredieten, -Lange termijn werkgelegenheid	-Projectdossiers -Evaluatierapporten -Sleutelinformanten -Lit. studie -Statistisch mat.	-Dossieronderzoek -Interviews -Veldonderzoek
--	--	---	--

DOELGERICHTHEID/relevantie

Zijn de geformuleerde 'stedelijke' problemen verminderd

Impact: -Duurzame verbetering levensomstandigheden arme stedelijke bevolking	-Verandering in HDI; -Verandering bij besluitvorming ten gunste van armere bevolkingsgroepen; -Veranderingen in 'leefmilieu'.	-Projectdossiers -Evaluatierapporten -Literatuur -Statistisch mat. -Sleutelinformanten	-Kwalitatief en kwantitatief veldonderzoek; -Dossieronderzoek.
--	---	--	---

(11-11-2004)